

Sygn. akt: I ACa 608/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 grudnia 2013r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Wincenty Ślawski (spr.)
Sędziowie:	SSA Małgorzata Stanek SSA Krystyna Golinowska
Protokolant:	st.sekr.sądowy Jacek Raciborski

po rozpoznaniu w dniu 23 grudnia 2013r. w Łodzi

na rozprawie

sprawy z powództwa **R. J. (1) i S. J. (1)**

przeciwko **Towarzystwu (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.**

o zadośćuczynienie

na skutek apelacji strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim

z dnia 28 lutego 2013r. sygn. akt I C 726/12

1. oddala apelację;

2. zasądza od pozwanego Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz powódki R. J. (1) kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym;

3. zasądza od pozwanego Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz powoda S. J. (1) kwotę 1800 (jeden tysiąc osiemset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 608/13

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 lutego 2013 roku Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim w sprawie z powództwa R. J. (1) i S. J. (1) przeciwko Towarzystwu (...) S.A. z siedzibą w W. o zadośćuczynienia:

I. z powództwa R. J. (1) przeciwko Towarzystwu (...) S.A. z siedzibą w W.

1. zasądził od pozwanego Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz powódki R. J. (1) kwotę 55.000 złotych tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od dnia 23 marca 2012 roku do dnia zapłaty;
2. oddalił powództwo w pozostałym zakresie;
3. nakazał ściągnąć od pozwanego Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz Skarbu Państwa- Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim kwotę 3.044,88 złotych tytułem kosztów sądowych od uwzględnionej części powództwa, w tym kwotę 2.750 złotych tytułem opłaty sądowej od uwzględnionej części powództwa i kwotę 294,88 złotych tytułem wydatków związanych z wydaniem opinii przez biegłego;
4. nie obciążył powódki R. J. (1) kosztami sądowymi od oddalonej części powództwa;
5. zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu;

II. z powództwa S. J. (1) przeciwko Towarzystwu (...) S.A. z siedzibą w W.

1. zasądził od pozwanego Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz powoda S. J. (1) kwotę 40.000 złotych tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od dnia 23 marca 2012 roku do dnia zapłaty;
2. oddalił powództwo w pozostałym zakresie;
3. nakazał ściągnąć od pozwanego Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim kwotę 2.229,26 złotych tytułem kosztów sądowych od uwzględnionej części powództwa , w tym kwotę 2.000 złotych tytułem opłaty sądowej od uwzględnionej części powództwa i kwotę 229,26 złotych tytułem wydatków związanych z wydaniem opinii przez biegłego;
4. nie obciążył powoda S. J. (1) kosztami sądowymi od oddalonej części powództwa;
5. zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu;

Powyższy wyrok zapadł na podstawie poczynionych przez Sąd Okręgowy ustaleń faktycznych, które Sąd Apelacyjny podzielił i przyjął za własne, a z których wynika, że w dniu 8 października 2002 roku w G. doszło do wypadku drogowego, w którym poniósł śmierć J. J. (1) - ojciec powoda S. J. (1) i mąż powódki R. J. (2) .

Wyrokiem z dnia 20 maja 2003 roku w sprawie VII K 90/03 J. S. oskarżony o czyn z art. 177§2 k.k. został uznany za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu i za to skazany został na karę 2 lat pozbawienia z warunkowym zawieszeniem na okres próby na 5 lat.

Kierujący sprawca wypadku J. S. był ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej w pozwanym Towarzystwie (...).

Od 1976 roku powódka R. J. (1) pozostawała w związku małżeńskim ze zmarłym J. J. (2). Z małżeństwa posiadali trzech synów: K. urodzonego (...), K. urodzonego (...) i S. urodzonego (...). Po śmierci męża powódka R. J. (1) sama wychowywała synów, dwóch z nich w momencie śmierci J. J. (2) osiągnęło już pełnoletniość. Relacje powódki ze zmarłym mężem były bardzo dobre, każdą wolną chwilę spędzali razem, niejednokrotnie z dziećmi, wspólnie wyjeżdżali na wakacje. Po śmierci męża powódka zamknęła się w sobie, stała się opryskliwa dla dzieci, miała problemy ze snem, utraciła ochotę do dalszego życia. W dacie wypadku zmarły J. J. (2) pracował jako pracownik gospodarczy w okolicach B.. Posiadał rentę. Raz w tygodniu jeździł samochodem. W dniu wypadku wracał z pracy. Powódka R. J. (1) nie pracowała, zajmowała się domem i wychowaniem dzieci. Aktualnie pobiera po mężu rentę rodzinną w wysokości 820 złotych netto. Poza rentą powódka nie posiada jakichkolwiek dochodów. Syn S. nadal pracuje w Anglii i przyjeżdża dwa razy w roku, pozostali synowie założyli swoje rodziny i mieszkają w P. .

W chwili śmierci syn stron S. kontynuował edukację miał 17 lat, mieszkał z rodzicami i pozostawał na ich utrzymaniu. Z ojcem pozostawał w bardzo dobrych relacjach, ojciec poświęcał mu czas wolny, wspólnie jeździli na wakacje. Ojciec uczył powoda S. J. (1) mechaniki samochodowej gdyż z wykształcenia był mechanikiem. Powód S. J. (1) miał plany by kontynuować dalszą edukację, rozpoczął edukację, ale musiał ją przerwać i pójść do pracy, wyjechał do Anglii. Było to 6,5 roku po śmierci ojca, wcześniej pracował w Polsce. Po śmierci ojca powód S. J. (1) opuścił się w nauce, musiał szybko dorosnąć i „wziąć sprawy w swoje ręce” .

(...) S.A. z dnia 23 października 2002 roku przyznano powódce kwotę 4.350 złotych tytułem zwrotu kosztów pogrzebu.

(...) S.A. z dnia 30 grudnia 2002 roku przyznano powódce kwotę 25.000 złotych tytułem odszkodowania.

(...) S.A. z dnia 4 września 2003 roku przyznano powódce kwotę 7.750 złotych tytułem zwrotu wydatków związanych z nagrobkiem .

U powódki R. J. (1) poza naturalną żałobą wystąpiły zaburzenia nerwicowe o obrazie lękowo - depresyjnym. Objawy nerwicowe utrzymują się nadal, choć w mniejszym nasileniu, ich początek ma związek z tragiczną śmiercią męża. W dalszym ciągu powodują one dyskomfort, utrudniając funkcjonowanie w rolach życiowych .

U powoda S. J. (1) po śmierci ojca wystąpiła naturalna reakcja żałoby. Powód nie ujawniał, ani nie ujawnia obecnie objawów zaburzeń psychicznych, jego stan psychiczny jest stabilny, nie wymaga i nie wymagał on w związku z tym pomocy psychologicznej, ani psychiatrycznej. Mechanizmy obronne jego psychiki funkcjonują prawidłowo. W wyniku śmierci ojca doświadczył urazu i trudności adaptacyjnych, które wiązały się z przeżywaniem poczucia głębokiej straty, smutku, żalu, złości, skrzywdzenia, niesprawiedliwości, osierocenia, opuszczenia. Są to uczucia i stany adekwatne do zaistniałej sytuacji, normalne, choć powodujące dyskomfort i cierpienie. Nie dają one podstaw w przypadku powoda do przyznania trwałego uszczerbku na zdrowiu. Nie doszło do całkowitego załamania linii życiowej powoda w związku ze śmiercią ojca, był on i jest obecnie w stanie wykonywać prawidłowo role życiowe i funkcjonować normalnie w aspekcie psychospołecznym.

Powód S. J. (1) i powódka R. J. (1) reprezentowani przez (...) S.A. w L. pismem z dnia 13 marca 2012 r., doręczonym pozwanemu w dniu 20 marca 2012 roku, obok roszczeń o zadośćuczynienie pozostałych członków rodziny, wnosili o zasądzenie od pozwanego na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienia na rzecz powoda S. J. (1) w kwocie 130.000 złotych i na rzecz powódki R. J. (1) w kwocie 140.000 złotych.

Pozwany pismem z dnia 22 marca 2012 roku odmówił wypłaty świadczenia, uznając je za bezpodstawne w stosunku do wszystkich członków rodziny.

W uzasadnieniu powyższego orzeczenia Sąd pierwszej instancji stwierdził, że najbliższym członkom rodziny zmarłego nie przysługiwałoby roszczenie o zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę na podstawie art. 446 § 1 k.c. gdyż śmierć nastąpiła na skutek deliktu przed dniem 3 sierpnia 2008 roku. W ocenie Sądu Okręgowego okoliczności te nie wykluczają jednak zasądzenia zadośćuczynienia pieniężnego na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. na jaką to podstawę powoływali się powodowie .

Sąd pierwszej instancji wskazał, że najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 roku. Zgodnie bowiem z art. 448 zd 1 k.c. w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Sąd Okręgowy podkreślił, że art. 23 k.c. zawiera katalog dóbr osobistych i ma on charakter otwarty, a w orzecznictwie i doktrynie przyjmuje się zgodnie, że ochroną przewidzianą w art. 23 i 24 k.c. objęte są wszelkie dobra osobiste rozumiane jako pewne wartości niematerialne związane z istnieniem i funkcjonowaniem podmiotów prawa cywilnego, które w życiu społecznym uznawane za doniosłe i zasługujące na ochronę. W przekonaniu Sądu pierwszej instancji brak jest zatem argumentów,

które nie pozwalałyby uznać więzi rodzinnych jako dobra osobistego, które pozostaje pod ochroną przewidziana w art. 23 i 24 k.c. Więzy te stanowią fundament prawidłowego funkcjonowania rodziny i podlegają ochronie prawnej.

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że dodanie art. 446 § 4 k.c. nie jest jedynie wyrazem woli ustawodawcy potwierdzenia dopuszczalności dochodzenia zadośćuczynienia na gruncie przepisów obowiązujących przed wejściem w życie tego przepisu, lecz dokonania zmiany w ogólnej regule wynikającej z art. 448 k.c. przez zawężenie kręgu osób uprawnionych do zadośćuczynienia. Gdyby nie wprowadzono art. 446 § 4 k.c., roszczenia tego mógłby dochodzić każdy, a nie tylko najbliższy członek rodziny. Przepis ten ułatwia dochodzenie zadośćuczynienia, gdyż umożliwia jego uzyskanie bez potrzeby wykazywania jakichkolwiek innych - poza w nim wymienionych - przesłanek. Wzmacnia też on wykładnię art. 446 § 3 k.c. wiążącą funkcję tego przepisu wyłącznie z ochroną majątkową.

Sąd Okręgowy podkreślił, powołując się na aktualną linię orzeczniczą Sądu Najwyższego, że więź emocjonalna łącząca osoby bliskie jest dobrem osobistym, zatem doznaný na skutek śmierci osoby bliskiej uszczerbek polega nie tylko na osłabieniu aktywności prowadzącej do pogorszenia sytuacji życiowej, lecz jest także następstwem naruszenia dobra osobistego, jakim jest relacja między zmarłym a osobą zainteresowaną.

W ocenie Sądu Okręgowego wprowadzenie art. 446 § 4 k.c. nie powinno być rozumiane w ten sposób, że w dotychczasowym stanie prawnym art. 448 k.c. nie mógł stanowić podstawy przyznania zadośćuczynienia za śmierć osoby bliskiej. Takie stwierdzenie oznaczałoby, że chwila, w której zaszło zdarzenie będące źródłem szkody, decydująca - zgodnie z wyborem ustawodawcy - o możliwości zastosowania art. 446 § 4 k.c., rozstrzygałaby definitywnie o istnieniu lub braku istnienia uprawnienia do uzyskania zadośćuczynienia za krzywdę spowodowaną śmiercią osoby bliskiej, bez względu na rodzaj tej krzywdy. Prowadziłoby to do radykalnego zróżnicowania sytuacji osób, które doznały krzywdy o podobnym charakterze, nawet w krótkich odstępach czasu, co jest trudne do zaakceptowania."

W świetle powyższego w ocenie Sądu pierwszej instancji zachodzą w przedmiotowej sprawie przesłanki do przyznania na rzecz powoda S. J. (1) i na rzecz powódki R. J. (1) zadośćuczynienia po śmierci ojca i męża.

Odnosząc się do kwestii wysokości zadośćuczynienia Sąd Okręgowy wskazał, że na skutek śmierci ojca powoda S. J. (1) i męża powódki R. J. (1) zerwaniu uległa więź łącząca rodzinę. Do chwili śmierci J. J. (2) rodzina funkcjonowała prawidłowo. Zmarły pracował, żona jego nie pracowała, zajmowała się domem i wychowaniem dzieci. Państwo J. tworzyli szczęśliwą rodzinę. Byli silnie związani emocjonalnie. Rodzina darzyła się wzajemnym szacunkiem i zaufaniem. (...) spędzali czas z ojcem. Żadne z dzieci nie było faworyzowane.

Śmierć J. J. (2) spowodowała ból, cierpienie, poczucie krzywdy, osamotnienia, opuszczenia i złości u powodów.

Orzekając w przedmiocie wysokości zadośćuczynienia na rzecz powoda S. J. (1) i powódki R. J. (1) Sąd Okręgowy kierował się treścią zeznań powodów oraz treścią opinii psychologicznych biegłej z zakresu psychologii M. P.. W chwili śmierci syn stron S. kontynuował edukację miał 17 lat, mieszkał z rodzicami i pozostawał na ich utrzymaniu. Z ojcem pozostawał w bardzo dobrych relacjach, ojciec poświęcał mu czas wolny, wspólnie jeździli na wakacje. Ojciec uczył powoda S. J. (1) mechaniki samochodowej gdyż z wykształcenia był mechanikiem. Powód S. J. (2) miał plany by kontynuować dalszą edukację, rozpoczął edukację, ale musiał ją przerwać i pójść do pracy, wyjechał do Anglii było to 6,5 roku po śmierci ojca, wcześniej pracował w Polsce. Po śmierci ojca powód S. J. (2) opuścił się w nauce, musiał szybko dorosnąć i „wziąć sprawy w swoje ręce” .

Z opinii psychologicznej wynika, że u powoda S. J. (1) po śmierci ojca wystąpiła naturalna reakcja żałoby. Powód nie ujawniał, ani nie ujawnia obecnie objawów zaburzeń psychicznych, jego stan psychiczny jest stabilny, nie wymaga i nie wymagał on w związku z tym pomocy psychologicznej, ani psychiatrycznej. Mechanizmy obronne jego psychiki funkcjonują prawidłowo. W wyniku śmierci ojca doświadczył urazu i trudności adaptacyjnych, które wiązały się z przeżywaniem poczucia głębokiej straty, smutku, żalu, złości, skrzywdzenia, niesprawiedliwości, osierocenia, opuszczenia. Są to uczucia i stany adekwatne do zaistniałej sytuacji, normalne, choć powodujące dyskomfort i cierpienie. Nie dają one podstaw w przypadku powoda S. J. (1) do przyznania trwałego uszczerbku na zdrowiu. Nie

doszło do całkowitego załamania linii życiowej powoda w związku ze śmiercią ojca, był on i jest obecnie w stanie wykonywać prawidłowo role życiowe i funkcjonować normalnie w aspekcie psychospołecznym.

Od 1976 roku powódka R. J. (1) pozostawała w związku małżeńskim ze zmarłym J. J. (2). Z małżeństwa posiadali trzech synów: K. urodzonego (...), K. urodzonego (...) i S. urodzonego (...). Po śmierci męża powódka R. J. (1) sama wychowywała synów, dwóch z nich osiągnęło już pełnoletniość. Relacje powódki ze zmarłym mężem były bardzo dobre, każdą wolną chwilę spędzali razem, niejednokrotnie z dziećmi, wspólnie wyjeżdżali na wakacje. Po śmierci męża powódka zamknęła się w sobie, stała się opryskliwa dla dzieci, miała problemy ze snem, utraciła ochotę do dalszego życia.

Z opinii psychologicznej wynika, że u powódki R. J. (1) poza naturalną żalobą wystąpiły zaburzenia nerwicowe o obrazie lękowo - depresyjnym. Objawy nerwicowe utrzymują się nadal, choć w mniejszym nasileniu, ich początek ma związek z tragiczną śmiercią męża. W dalszym ciągu powodują one dyskomfort, utrudniając funkcjonowanie w rolach życiowych.

W ocenie Sądu Okręgowego uwzględniając powyższe okoliczności, czasokres od momentu wypadku, aktualny stan zdrowia i jakość funkcjonowania powoda S. J. (2) w społeczeństwie odpowiednim zadośćuczynieniem będzie kwota 40.000 złotych. W pozostałej części Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo jako wygórowane.

W ocenie Sądu Okręgowego uwzględniając powyższe okoliczności, czasokres od momentu wypadku, aktualny stan zdrowia i jakość funkcjonowania powódki R. J. (1) w społeczeństwie odpowiednim zadośćuczynieniem będzie kwota 80.000 złotych. Sąd pierwszej instancji wziął pod uwagę wypłaconą na rzecz powódki kwotę 25.000 złotych tytułem stosownego odszkodowania. Dlatego też Sąd Okręgowy zasądził tytułem zadośćuczynienia kwotę w wysokości 55.000 złotych. Określając wysokość zadośćuczynienia na kwotę 55.000 złotych Sąd Okręgowy uwzględnił fakt, iż powódka R. J. (1) otrzymała już 25.000 złotych odszkodowania za znaczne pogorszenie jej sytuacji życiowej. Było to co prawda odszkodowanie zasądzone na podstawie art. 446 § 3 k.c., a zatem z innej podstawy prawnej jednakże w ówczesnym orzecznictwie przy zasądzaniu takiego odszkodowania Sąd każdorazowo miał na uwadze także pewne szkody niemajątkowe często nieuchwytnie. Obecnie obowiązujący art. 446 § 4 k.c. akcentuje ściśle majątkowy charakter roszczenia z art. 446 § 3 k.c.

Orzekając w przedmiocie naruszenia dóbr osobistych powódki R. J. (2) Sąd Okręgowy musiał uwzględnić także okoliczność o której wspomniano wyżej.

Dalej idące powództwo powódki podlegało Sąd pierwszej instancji oddalił jako niezasadne i nie znajdujące uzasadnienia w okolicznościach sprawy.

Ustawowe odsetki od kwot zasądzonych tytułem zadośćuczynień, tj. kwoty 40.000 złotych na rzecz powoda S. J. (1) i kwoty 55.000 złotych na rzecz powódki R. J. (1) Sąd Okręgowy ustalił na podstawie art. 481 k.c. od momentu kiedy pozwany zaczął być w zwłoce z zapłatą świadczenia (od dnia następnego od daty pisma pozwanego zawierającego odmowę wypłaty żądanej kwoty zadośćuczynienia w postępowaniu likwidacyjnym, tj. od dnia 23 marca 2012 roku).

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. zgodnie z zasadą stosunkowego ich rozdzielenia.

Sąd pierwszej instancji na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w zw. z art. 100 k.p.c. nakazał ściągnąć od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa kwotę 5.274,14 złotych tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych obciążających stronę pozwaną (od uwzględnionej części powództwa). Kwota ta obejmuje opłatę sądową od pozwu od uwzględnionej części powództwa to jest kwotę 4.750 złotych i kwotę 524,14 złotych tytułem wydatków związanych z wydaniem opinii dotyczących powodów przez biegłą z zakresu psychologii

Na podstawie art. 113 ust. 4 ustawy z 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych Sąd Okręgowy nie obciążał powodów kosztami sądowymi od oddalonej części powództwa.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany zaskarżając go w części w zakresie pkt I. 1 co do kwoty 55.000 złotych i pkt I.3 i I.5 odpowiednio w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach, w zakresie pkt II. 1 co do kwoty 40.000 złotych i pkt II.3 i II.5 odpowiednio w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach, zarzucając mu:

I. naruszenie prawa materialnego

- 1) art. 448 k.c. i art. 24 k.c. poprzez przyjęcie, że mają zastosowanie w sprawie;
- 2) poprzez błędną wykładnię i zastosowanie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. tj. przyjęcie, iż doszło do takiego naruszenia prawa osobistego - więzi emocjonalnej pomiędzy osobami żyjącymi, które podlega ochronie, a tym samym wyrównaniu krzywdy w drodze wypłaty odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia;
- 3) poprzez błędną wykładnię i zastosowanie art. 34 ust. 1 ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. Nr 124, poz. 1152) poprzez przyjęcie, iż Zakład (...) odpowiada również za naruszenie innych dóbr niż wymienione w tym przepisie, a w szczególności odpowiada za naruszenie dobra osobistego więzi emocjonalnej pomiędzy osobami żyjącymi;
- 4) poprzez błędną wykładnię art. 448 k.c., w szczególności poprzez przyjęcie, iż celem zadośćuczynienia jest represja, a nie kompensacja krzywdy, jak również przyjęcie odpowiedniego zadośćuczynienia w kwocie zawyżonej i powodującej wzbogacenia powodów; w związku z art. 481 k.c. poprzez przyjęcie, iż dłużnik opóźnia się z świadczeniem zadośćuczynienie przed wydaniem wyroku przez Sąd I instancji;
- 5) poprzez błędną wykładnię art. 448 k.c. w zw. z art. 481 k.c. i przyjęcie, iż dłużnik - pozwany pozostawał w opóźnieniu, co zapłaty długu- zadośćuczynienia przed jego przyznaniem przez Sąd, a więc przed jego ustaleniem, czyli przed wydaniem wyroku w niniejszej sprawie.

II. naruszenie prawa procesowego, w szczególności art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie, iż odpowiednią kwotą z tytułu zadośćuczynienia pieniężnego dla powódki R. J. (2) jest kwota 55.000 złotych oraz przyjęcie, iż odpowiednią kwotą z tytułu zadośćuczynienia pieniężnego dla powoda S. J. (2) jest kwota 40.000 złotych.

W następstwie tak sformułowanych zarzutów skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa również co do zaskarżonej części, a ponadto o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie w zaskarżonej części wskazanego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania przy pozostawieniu temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania odwoławczego.

W odpowiedzi na apelację strona powodowa wniosła o jej oddalenie i zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego okazała się bezzasadna.

W pierwszej kolejności w przedmiotowej sprawie należało rozważyć zarzut pozwanego dotyczący naruszenia prawa materialnego, bowiem istotne dla rozważenia dalszego zarzutu w zakresie przyznania zadośćuczynienia za śmierć osoby najbliższej jest przesądzenie zasadności zgłoszonego przez stronę powodową roszczenia co do zasady, a więc ustalenie czy R. J. (1) i S. J. (1) mieli podstawy do żądania zadośćuczynienia za śmierć odpowiednio męża i ojca na podstawie przepisów art. 24 k.c. w zw. z art. 448 § 1 k.c.

W doktrynie, ale również i ugruntowanym już orzecznictwie, podkreśla się, że w stanie prawnym sprzed dnia 3 sierpnia 2008 r. spowodowanie śmierci osoby bliskiej mogło stanowić naruszenie dóbr osobistych najbliższych członków rodziny zmarłego i uzasadniać przyznanie im zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że prawo do życia w rodzinie i utrzymania tego rodzaju więzi stanowi dobro osobiste członków rodziny i podlega ochronie na podstawie art. 23 i art. 24 k.c. (wyrok Sądu Najwyższego z 15 marca 2012 r., sygn. akt I CSK 314/11). Podobne stanowisko wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 stycznia 2010 r., (IV CSK 307/09 (OSNC-ZD 2010, nr 3, poz. 91) wskazując, że „w stanie prawnym sprzed dnia 3 sierpnia 2008 r. spowodowanie śmierci osoby bliskiej mogło stanowić naruszenie dóbr osobistych najbliższych członków rodziny zmarłego i uzasadniać przyznanie im zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. Prawo do życia w rodzinie i utrzymania tego rodzaju więzi stanowi bowiem dobro osobiste członków rodziny i podlega ochronie na podstawie art. 23 i art. 24 k.c. Katalog dóbr osobistych, do którego odwołuje się art. 23 k.c., ma charakter otwarty. Przepis ten wymienia dobra osobiste człowieka pozostające pod ochroną prawa cywilnego w sposób przykładowy, uwzględniając te dobra, które w praktyce mogą być najczęściej przedmiotem naruszeń. Nie budzi jednak wątpliwości, że przedmiot ochrony oparty na podstawie art. 23 i 24 k.c. jest znacznie szerszy, a naruszenie konkretnego dobra podlega każdorazowej ocenie. Ochronie podlegają zatem wszelkie dobra osobiste rozumiane jako wartości niematerialne związane z istnieniem i funkcjonowaniem podmiotów prawa cywilnego, które w życiu społecznym uznaje się za doniosłe i zasługujące z tego względu na ochronę. Rodzina jako związek najbliższych osób, które łączy szczególna więź wynikająca najczęściej z pokrewieństwa i zawarcia małżeństwa, podlega ochronie prawa. Dotyczy to ochrony prawa do życia rodzinnego, które obejmuje istnienie różnego rodzaju więzi rodzinnych. Ponadto dobro rodziny jest nie tylko wartością powszechnie akceptowaną społecznie, ale także uznaną za dobro podlegające ochronie konstytucyjnej. W orzecznictwie i doktrynie wskazuje się również, na co także zwrócił uwagę Sąd pierwszej instancji, że artykuł 71 Konstytucji stanowi, że Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej ma obowiązek uwzględniania dobra rodziny. Dobro rodziny wymienia także art. 23 k.r.o., zaliczając obowiązek współdziałania dla dobra rodziny do podstawowych obowiązków małżonków. Wiąż rodzinna odgrywa zatem doniosłą rolę, zapewniając członkom rodziny m.in. poczucie stabilności, wzajemne wsparcie obejmujące sferę materialną i niematerialną oraz gwarantuje wzajemną pomoc w wychowaniu dzieci i zapewnieniu im możliwości kształcenia. Wobec powyższego należy zatem przyjąć, że prawo do życia rodzinnego i utrzymania tego rodzaju więzi stanowi dobro osobiste członków rodziny i podlega ochronie na podstawie art. 23 i 24 k.c.

Podobny pogląd wyraził również Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 14 grudnia 2007 r. (sygn. akt I ACa 1137/07, POSAG 2008/1/50, LEX nr 466366), w który stwierdził, że powodowanie śmierci osoby bliskiej – męża i ojca przez osobę trzecią stanowi naruszenie dobra osobistego najbliższych członków rodziny zmarłego – żony i dzieci, w postaci prawa do życia w związku małżeńskim, posiadania ojca, życia w pełnej rodzinie, w której mąż matki jest ojcem jej dzieci.

Na podstawie bogatego orzecznictwa można również wywieść wnioski, że do katalogu dóbr osobistych niewymienionych wprost w art. 23 k.c., należy także pamiętać o osobie zmarłej, prawo do intymności i prywatności życia, prawo do planowania rodziny. Także rodzina jako związek najbliższych osób, które łączy szczególna więź wynikająca najczęściej z pokrewieństwa lub zawarcia małżeństwa, podlega ochronie prawa. Wiąż rodzinna odgrywa istotną rolę w życiu człowieka, zapewniając członkom rodziny poczucie stabilności, wzajemne wsparcie. W ocenie Sądu Apelacyjnego prawo do życia rodzinnego i utrzymania tego rodzaju więzi stanowi dobro osobiste każdego z członków rodziny i podlega ochronie na podstawie art. 23 i 24 k.c. Trudno byłoby bowiem w świetle uwag reprezentowanych w orzecznictwie i doktrynie znaleźć argumenty sprzeciwiające się zaliczeniu do tego katalogu także więzi rodzinnych.

Pozwane Towarzystwo (...) S.A. z siedzibą w W. w apelacji podniósł zarzut naruszenia przez Sąd pierwszej instancji prawa materialnego - art. 24 k.c. w zw. z art. 448 § 1 k.c. poprzez przyjęcie, że mają one zastosowanie w sprawie. W ocenie skarżącego naruszenie tych przepisów polega na błędnym przyjęciu przez Sąd pierwszej instancji, iż doszło do naruszenia prawa osobistego – więzi emocjonalnej pomiędzy osobami żyjącymi, które podlega ochronie, a tym samym wyrównaniu krzywdy w drodze wypłaty odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia. Zaznaczyć należy, iż apelujący w uzasadnieniu swojego środka zaskarżenia nie uzasadnił szerzej, dlaczego neguje więź emocjonalną, jaka łączyła powodów z tragicznie zmarłym J. J. (2), odwołując się jedynie do rozbieżności w orzecznictwie co do możliwości przyznania zadośćuczynienia za śmierć osoby bliskiej, która miała miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 roku. Jednocześnie skarżący nie kwestionuje, iż istnieje możliwość dochodzenia zadośćuczynienia na podstawie art.

448 k.c. w szczególnej sytuacji, którą jak to wymienia, jest ochrona szczególnego dobra osobistego, jakim jest więź emocjonalna pomiędzy małoletnim dzieckiem, a rodzicami i prawo do niezakłóconego funkcjonowania pełnej rodziny.

Podkreślić należy, że katalog dóbr osobistych, do którego odwołuje się art. 23 k.c., ma charakter otwarty i wymienia on dobra osobiste człowieka jedynie w sposób przykładowy, uwzględniając te dobra, które w praktyce mogą być najczęściej przedmiotem naruszeń. Jednakże ochronie podlegają wszelkie dobra osobiste rozumiane jako wartości niematerialne związane z istnieniem i funkcjonowaniem podmiotów prawa cywilnego, które w życiu społecznym uznaje się za doniosłe i zasługujące z tego względu na ochronę. W ocenie Sądu Apelacyjnego śmierć zatem osoby bliskiej może stanowić naruszenie dóbr osobistych w postaci utraty więzi emocjonalnej łączącej tę osobę, a także prawa do życia rodzinnego, czy utrzymywania wspólnych więzi, a naruszenie tych dóbr uzasadnia roszczenie zadośćuczynienia przewidziane w art. 448 k.c. Nie można uznać, jak próbuje tego dowieść skarżący, iż jedynie naruszenie więzi emocjonalnej pomiędzy małoletnim a jego rodzicami może stanowić podstawę przyznania zadośćuczynienia. Takiego wniosku nie da się wyprowadzić ani z przepisów prawa, ani wbrew twierdzeniom skarżącego, z orzecznictwa bądź poglądów doktryny. W ocenie Sądu Apelacyjnego naruszonym dobrem osobistym, który stanowi podstawę do przyznania zadośćuczynienia, był również stosunek emocjonalny łączący powodów ze zmarłym J. J. (2), a wprowadzenie art. 446 § 4 k.c. doprowadziło jedynie do zmiany w sposobie realizacji roszczenia przez skonkretyzowanie osób uprawnionych do jego dochodzenia oraz przesłanek jego stosowania.

Zauważyć przy tym należy, że skarżący w swojej apelacji przede wszystkim skupia się na podważeniu podstawy swej odpowiedzialności, wskazując iż odnoszą się one do płaszczyzny odpowiedzialności cywilnej i roszczeń osoby pokrzywdzonej względem sprawcy.

Zaznaczyć należy, że art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z 2003r., Nr 124, poz. 1152 ze zm.) na który powołuje się apelujący wskazuje, że z ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych przysługuje odszkodowanie, jeżeli posiadacz lub kierujący pojazdem mechanicznym są obowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z ruchem tego pojazdu szkodę, której następstwem jest śmierć, uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia, bądź też utrata, zniszczenie lub uszkodzenie mienia.

Słusznie jednak podnosi strona powodowa, która w odpowiedzi na apelację wskazała, że w dacie wypadku przepis ten nie obowiązywał.

W dacie wypadku obowiązywało bowiem rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 marca 2000 roku w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. 2000r., Nr 26, poz. 310), które w § 10 wskazywało, że z ubezpieczenia OC przysługuje odszkodowanie, jeżeli posiadacz lub kierujący pojazdem są zobowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z ruchem tego pojazdu szkodę, której następstwem jest śmierć, uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia bądź też utrata, zniszczenie lub uszkodzenie mienia.

Sąd Apelacyjny podziela stanowisko zawarte w wyrokach Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 23 stycznia 2013 roku (sygn. akt I ACa 916/12) oraz z dnia 7 lutego 2013 roku (sygn. akt I ACa 992/12), że możliwość dochodzenia zadośćuczynienia za śmierć osoby bliskiej spowodowaną deliktem dotyczy zarówno odpowiedzialności sprawcy, jak i ponoszącego za niego odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń. Orzecznictwo Sądu Najwyższego, zajmujące się problematyką dopuszczalności zadośćuczynienia za śmierć osoby bliskiej na podstawie art. 448 k.c., dotyczy także śmierci osoby bliskiej poniesionej w wyniku wypadku komunikacyjnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2012 r. I CSK 314/11, LEX nr 1164718, uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2011 r. III CZP 32/11, OSNC 2012/1/10, uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 r. III CZP 76/10, LEX nr 604152).

W orzecnictwie i doktrynie podkreśla się, że skoro posiadacz lub kierujący pojazdem mechanicznym są obowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z ruchem pojazdu szkodę, której następstwem jest między innymi śmierć, to w ramach zawartej umowy ubezpieczenia ubezpieczyciel przejmuje odpowiedzialność sprawcy, taka jest bowiem istota ubezpieczenia się od odpowiedzialności cywilnej (art. 9 ust. 1 omawianej ustawy, art. 822 k.c.). Brak jest podstaw

aby interpretować wyżej powołanego § 10 rozporządzenia w ten tylko sposób, że odpowiedzialność ubezpieczyciela za szkodę w postaci naruszenia dóbr osobistych osób najbliższych osoby zmarłej, wywołane śmiercią na skutek wypadku spowodowanego przez kierującego pojazdem mechanicznym, za którą on sam ponosi odpowiedzialność byłaby wyłączona bądź też ograniczona. Krzywdą wyrządzoną zmarłemu jest utrata życia, krzywdą zaś osób mu bliskich jest naruszenie ich dobra osobistego poprzez zerwanie więzi emocjonalnej. Pamiętać należy, jak słusznie wskazuje powód w odpowiedzi na apelację, że źródłem krzywdy jest czyn niedozwolony, którego następstwem jest śmierć osoby najbliższej. Brak zatem podstaw do wyłączenia odpowiedzialności skarżącego. Ponadto jak podkreśla się zgodnie w orzecznictwie, trudno różnicować krzywdę osoby bliskiej, w związku ze śmiercią członka rodziny, w zależności od tego czy zadośćuczynienie wypłacane przez ubezpieczyciela znajduje oparcie w art. 446 § 4 k.c., czy też w art. 448 k.c., bowiem nie znajduje ono uzasadnienia.

Istotne jest również dla sprawy, że czym innym pozostaje żądanie zapłaty zadośćuczynienia w związku z naruszeniem dobra osobistego w postaci prawa do życia w pełnej rodzinie, a czym innym żądanie zapłaty zadośćuczynienia będące wprost następstwem śmierci osoby bliskiej. Pozwany w apelacji nie kwestionuje poczynionych przez Sąd Okręgowy ustaleń faktycznych, w tym tych dotyczących bliskich więzi łączących powodów z tragicznie zmarłym mężem i ojcem, a jedynie podkreśla że tylko w przypadku więzi emocjonalnych pomiędzy małoletnimi i ich rodzicami istnienie podstawa do formułowania roszczenia opartego o przepis art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. Sąd Apelacyjny przy tym nie podziela stanowiska skarżącego, bowiem czy istnieje podstawa do dochodzenia zadośćuczynienia na podstawie wyżej wskazanych przepisów warunkuje konkretny stan faktyczny, a ustalenia w przedmiotowej sprawie wskazują, iż dobra osobiste powodów zostały naruszone na co wskazują przeprowadzone w sprawie dowody, które zostały przez Sąd w sposób wszechstronny ocenione i brak jest podstaw do ich kwestionowania przez Sąd Apelacyjny.

Niesłusznie również skarżący zarzuca rozstrzygnięciu Sądu Okręgowego rażące wygórowanie zasądzonego zadośćuczynienia. Pamiętać należy, że zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę jest tylko pewnym surogatem, bo nie da się inaczej tej krzywdy naprawić. Jego wysokość uzależniona jest w pewnej mierze od wrażliwości osób poszkodowanych, ale generalnie w każdym przypadku trzeba uznać, że śmierć osoby bliskiej jest dla poszkodowanych bolesnym przeżyciem nie tylko w momencie powzięcia o niej wiadomości. Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy stwierdzić należy, że nie sposób Sądowi pierwszej instancji zarzucić, że ustalając zadośćuczynienie należne powodowi przyjął inne od wymienionych w art. 24 w zw. z art. 448 k.c. kryteria jego ustalania, albo że nie uwzględnił konkretnych, dotyczących jego okoliczności faktycznych, wypełniających te kryteria.

Również ocena przyjętych przez Sąd Okręgowy kryteriów ustalania wysokości zadośćuczynienia była prawidłowa. Sąd pierwszej instancji wziął pod uwagę poczucie straty i osamotnienie zarówno R. J. (1) jak i S. J. (1), będące następstwem nieoczekiwanej śmierci męża i ojca.

Istotne jest, że powód był młodym chłopcem, jako nastolatek stracił jedną z najbliższych osób, które w życiu młodego człowieka odgrywają bardzo istotną rolę, ojciec wspierał jego zainteresowania, powód mógł zawsze na nim polegać. Śmierć ojca w sposób istotny wpłynęła na jego życie, opuścił się w nauce, zarzucił treningi boksu, do którego zachęcał go ojciec, bowiem nie widział sensu aby je kontynuować, musiał szybko dorosnąć. Ponadto doświadczył urazu i trudności adaptacyjnych, które wiązały się z przeżywaniem poczucia głębokiej straty, smutku, opuszczenia i osierocenia.

Także dla powódki śmierć męża była bardzo bolesnym przeżyciem. Po jego śmierci sama musiała wychowywać trzech synów, troszczyć się o zabezpieczenie finansowe i o zapewnienie im poczucia bezpieczeństwa i bliskości, pomimo że po utracie najbliższego członka rodziny zamknęła się w sobie, miała problemy ze snem i utraciła ochotę do dalszego życia. Ponadto biegły psycholog wskazał, że objawy nerwicowe utrzymują się nadal, a ich początek ma związek z tragiczną śmiercią męża, co w dalszym ciągu powoduje u powódki dyskomfort i utrudnia funkcjonowanie w rolach życiowych.

Słusznie zatem Sąd Okręgowy wskazał, że w następstwie śmierci J. J. (2) doszło nie tylko do znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej powodów, ale też R. i S. J. (1) doznali krzywdy, bowiem utracili wsparcie fizyczne i psychiczne

najbliższej sobie osoby. Ustalono zaś kwoty zadośćuczynienia są, w ocenie Sądu Apelacyjnego, odpowiednio do krzywdy doznanej przez powodów wskutek śmierci męża i ojca.

Z powyższych względów nie mógł również odnieść zamierzonego skutku zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy prawa procesowego – art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie przez tenże Sąd, iż odpowiednią kwotą z tytułu zadośćuczynienia pieniężnego dla powódki R. J. (1) jest kwota 55.000 złotych oraz przyjęcie, iż odpowiednią kwotą z tytułu zadośćuczynienia pieniężnego dla powoda S. J. (1) jest kwota 40.000 złotych.

Zaznaczyć należy, że strona pozwana nie zdołała zakwestionować – z punktu widzenia określonych w powołanym art. 233 § 1 k.p.c. kryteriów oceny dowodów (zasad logicznego rozumowania i doświadczenia życiowego) dokonanej oceny, jak i poczynionych na jej podstawie ustaleń faktycznych oraz wniosków Sądu pierwszej instancji. Jak wskazuje się w orzecznictwie dla skuteczności zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. konieczne jest wskazanie przyczyn dyskwalifikujących postępowanie Sądu. W szczególności strona skarżąca powinna wskazać, jakie kryteria oceny naruszył Sąd przy ocenie konkretnych dowodów, uznając brak ich wiarygodności i mocy dowodowej lub niesłusznie im je przyznając (wyrok SA w Warszawie z 20.12.2006r., VI ACa 567/06, opubl. w LEX nr 558390). Skarżący może tylko wskazywać, posługując się wyłącznie argumentami jurydycznymi, że Sąd rażąco naruszył zasady logicznego rozumowania oraz doświadczenia życiowego i że uchybienie to mogło mieć wpływ na wynik sprawy (wyrok SN II z 18.06.2004r., CK 369/03, opubl. w LEX nr 174131). Uwzględnienie przez Sąd w ocenie materiału dowodowego powszechnych i obiektywnych zasad doświadczenia życiowego nie usprawiedliwia zarzutu przekroczenia granic swobodnej oceny dowodów na tej tylko podstawie, że indywidualne i subiektywne doświadczenia strony są od tych zasad odmienne (wyrok SN z 5.08.1999r., II UKN 76/99, opubl. w OSNP 2000/19/732). W ocenie Sądu Apelacyjnego brak jest podstaw do zmiany kwot przyznanego na rzecz powodów zadośćuczynienia, Sąd Okręgowy bowiem wnikliwie, wyczerpująco, rzeczowo i logicznie oraz w zgodzie z zasadami doświadczenia życiowego, a przez to przekonująco dokonał ustalenia i oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego.

Bezzasadny okazał się również zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 448 k.c. w zw. z art. 481 k.c. Drugi z tych przepisów stanowi, że jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, jeżeli nie spełnia tego świadczenia w terminie, w którym stało się ono wymagalne, a gdy termin nie jest oznaczony, jeżeli nie spełnia go niezwłocznie po wezwaniu przez wierzyciela (art. 476 k.c.).

Istniejąca wprawdzie rozbieżność orzecznictwa w tym względzie, ale zdaniem Sądu Apelacyjnego w sytuacji kiedy rozmiary krzywdy dają się ustalić już na dzień wytoczenia powództwa, czy nawet wezwania do zapłaty, a one potem ex post się potwierdzą to obowiązany do zapłaty popada w stan opóźnienia, podejmuje ryzyko wdania się w spór. Nie jest istniejącym prawnym obowiązkiem wypłaty zadośćuczynienia jedynie na podstawie wyroku sądowego. Zobowiązany może bowiem w oparciu o wiedzę własną zlikwidować zaistniałą krzywdę poprzez przyznanie zadośćuczynienia w zakresie w jakim uzna je za zasadne. W przedmiotowej sprawie krzywda powodów w zasadniczym rozmiarze była już aktualna w niedługim okresie po wypadku, ustabilizowała się, nie doszło bowiem w trakcie postępowania do jej powiększenia, zatem odsetki za okres od daty wskazanej w pozwach (od daty pisma pozwanego zawierającego odmowę wypłaty żądanego zadośćuczynienia) są w pełni uzasadnione. Od tej daty powstał bowiem stan opóźnienia.

W konsekwencji, mając na uwadze powyższe rozważania uznać należało, że zarówno zarzut naruszenia art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c., art. 34 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych oraz art. 233 § 1 k.p.c., a także zarzut ewentualny rażącego wygórowania przyznanego zadośćuczynienia są chybione, a w konsekwencji, apelacja pozwanego nie zasługiwała na uwzględnienie, co skutkowało jej oddaleniem na podstawie art. 385 k.p.c.

Rozstrzygnięcie o kosztach procesu, Sąd oparł na treści art. 98 § 1 k.p.c. statuującego zasadę odpowiedzialności za wynik procesu. Z uwagi na oddalenie apelacji, Sąd zasądził od pozwanego na rzecz powoda S. J. (1) kwotę 1.800 złotych, a na rzecz powódki R. J. (1) kwotę 2.700 złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego. Powyższe kwoty

wynikają z § 6 pkt 4 i 5 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U.2013.490 j.t.).